

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ ПРОБАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ХОРТИНГУ)

Постановка проблеми. Події останніх років в Україні, яскраво продемонстрували необхідність розроблення нових форм, методів і шляхів здійснення виховного впливу на підростаюче покоління. Нові підходи у роботі з особами, віком від 14 до 18 років, засудженими до покарань не пов'язаних із позбавленням волі, застосовують і працівники пробації у напрямку подолання криміногенних факторів, які впливають на поведінку неповнолітньої особи з метою ресоціалізації підлітка в соціальному статусі, як повноцінного члена суспільства [1]. Тобто, національно-патріотичне виховання має бути невід'ємною складовою виховного процесу в діяльності служби пробації. Одними з основних елементів формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості є почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського та конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Отже, необхідно порушувати проблему формування у підростаючого покоління почуття любові до Батьківщини, відданості справі, активної участі у діяльності, життєтворчості та зміцнення державності [2].

Теоретичним підґрунтям дослідження стали наукові обґрунтування вітчизняних учених. Так, М. Степанова довела, що національно-патріотичне виховання особистості – справа не одного соціального інституту та запропонувала різні інноваційні підходи застосування методів, прийомів і вправ, щодо виховання національно-патріотичних почуттів у сучасної молоді [9]. Концепцію національної філософії виховання дітей та молоді в Україні на засадах хортингу (проект) трактують В. Оржеховська, Т. Федорченко, Е. Єрмоєнко, З. Діхтяренко, О. Мельник [7]. Виховання патріотизму в дітей п'яти–одинадцяти років життя у фізкультурно-патріотичному гуртку „Оздоровчий хортинг“ впроваджує З. Діхтяренко [5]. Шляхи оптимізації національно-патріотичного виховання молоді в контексті забезпечення формування національної самосвідомості та історичної пам'яті українського народу описує Л. Чупій [10]. Авторський колектив (М. Зубалій, В. Івашковський, О. Остапенко, М. Тимчик, Б. Шаповалов, З. Діхтяренко, І. Білоцерківець) описали сучасний стан військово-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі та розробили практичний актуальний матеріал [4]. Е. Єрмоєнко описав військово-патріотична програма та прикладний хортинг [6]. Ж. Петрочко та Е. Єрмоєнко теоретично обґрунтували національно-патріотичне виховання засобами хортингу [8] і т.д.

Мета статті – теоретично обґрунтувати важливість національно-патріотичного виховання підлітків у виховному процесі служби пробації.

Основний зміст статті. Проаналізувавши наукові джерела важко визначити загальні критерії досягнення дорослого статусу підлітком. Більшість учених пов'язують його з проявами статевої ознаки, зокрема М. Кле зазначає, що підлітковість – спосіб існування, який виникає з початком пубертатну та закінчується тоді, коли індивід досягає незалежності у своїх учинках, тобто коли він дозрів емоційно, соціально та володіє мотивацією до виконання ролі дорослого. „Падіння“ адміністративного чи кримінального характеру на цьому шляху, результатом якого у більшості випадків є потрапляння на облік у службу пробації, обумовлені змінами, які з одного боку, супроводжуються появою у самого підлітка значущих суб'єктивних труднощів різного порядку, а з іншого – виникненням об'єктивних перешкод при його взаємодії з довкіллям. Працівник служби пробації у процесі роботи з неповнолітніми клієнтами, на початковому етапі досліджує за допомогою форми оцінки ризику вчинення повторного кримінального правопорушення неповнолітньою особою, істинні причини відхилення життя неповнолітньої особи у негативний векторний напрям. Враховуючи отримані результати, письмово планує подальшу роботу з правопорушником шляхом спільно визначених цілей та опису дій по їх досягненню. Практика показує, що на цьому етапі роботи з неповнолітнім виникає перепона у вигляді низького поточного рівня мотивації до змін по конкретним факторам, рівень ризику в яких найвищий та потребує корекції. Доки підлітка не буде підведено до щонайменше наступної

стадії – роздуми про зміни, робота по ресоціалізації його у суспільство проводитиметься дуже повільно. В основу ресоціалізації покладено свідоме відновлення засудженого у соціальному статусі повноправного члена суспільства, громадянина-патріота України.

Наголошуючи на важливості постійної роботи над собою з метою викоринення негативних рис поведінки з внутрішнього світу, І. Бех пише, що лише в особистість, у якої її Я-духовне звільнене від негативу має право називатися Патріотом: „Очевидно, що такою особистісною самодіяльністю має керувати вихователь, використовуючи найефективніші технології: переконання, інтимно-особистісного діалогу, рефлексивного осягнення і створення позитивної Я-концепції“ [3].

Патріотизм є фундаментом суспільної і державної систем, підґрунтям їх ефективного функціонування, а патріотична свідомість громадян України – найважливішою цінністю, однією з основ духовно-моральної єдності суспільства. Патріот – це той, хто любить Україну не за те, що вона дає йому якісь блага і привілеї перед іншими народами, а тому, що це його Батьківщина. Людина або є патріотом своєї Вітчизни, і тоді вона духовно з'єднана з нею, як дерево корінням вросла у землю, або вона (людина) – лише пил, який носять по світу чужі вітри. Національно-патріотичне виховання – це виховання найважливіших духовно-моральних і культурно-історичних цінностей, що відображають специфіку формування та розвитку українського суспільства і держави, національної самосвідомості, способу життя, світорозуміння і долі нації. Воно передбачає безмежну любов і відданість своїй Батьківщині, гордість за належність до великого народу України, його звершень, випробувань і проблем, шанування національних святинь і символів, готовність до гідного та самовідданого служіння суспільству й державі [8, с.177–178]. Окрім того, Л. Чупій доводить, що національно-патріотичне виховання формує у людини почуття громадянськості, в суть якої вкладено духовно-моральна цінність, світоглядно-психологічна характеристика людини, що зумовлена її державною самоідентифікацією. Це особистісне утворення має складну структуру, що включає в себе почуття поваги та любові до рідної країни, політичну та моральну відповідальність, правову культуру, усвідомлення власної гідності, повагу й довіру до співгромадян. Важливо те, що громадянськість має ціннісно-смыслову природу та проявляється у єдності громадянської свідомості й громадянської поведінки. Тобто, вона повинна проявлятися не тільки в усвідомленні неповнолітнім своєї приналежності до даної країни, а й у активних його діях, спрямованих на виконання своїх громадських обов'язків перед суспільством і державою. Громадянськість виступає критерієм особистісної зрілості підлітка. Відомий дослідник Д. Локк зазначав, що однією з основних свобод є свобода мати обов'язки, а ті, хто цього не розуміють, приречені на вічну незрілість [10]. Із цих міркувань можна зробити висновок, якщо неповнолітній клієнт пробації не знає та не виконує свої обов'язки, то про яку зрілість та усвідомлення проблеми можна говорити. Важливим для пробації у її роботі є те, що громадянськість пов'язана з формуванням розвинутої правосвідомості: законослухняності, правової культури, свідомого та відповідального ставлення до виконання своїх обов'язків перед суспільством і державою.

Нині в Україні важливою складовою національно-патріотичного виховання є хортинг. Термін „хортинг“ походить від назви славетного острова Хортиця, де була розташована Запорозька Січ, яка в історії нашої країни відіграла прогресивну роль. Він позиціонується не тільки як бойове мистецтво, а і як система комплексної фізичної підготовки, самовдосконалення, морального, духовного та культурного виховання, наближення до українських традицій. Основні завдання національно-патріотичного виховання дітей і молоді на засадах хортингу передбачають: створення умов для формування позитивних якостей особистості; забезпечення адекватної реабілітації дітей і молоді, які вчинили протиправні дії або зловживають психоактивними речовинами; стимулювання дітей і молоді до здорового способу життя позитивною соціальною орієнтацією, сприяння з раннього віку прищепленню навичок відповідальності за власне життя та здоров'я; сприянні виробленню інтегративних міждисциплінарних підходів у процесі підготовки спеціалістів (педагогів, тренерів, психологів, медиків, соціологів, юристів, соціальних працівників) і батьків до роботи з дітьми та молоддю; об'єднання зусиль різних суб'єктів навколо роботи з дітьми та молоддю [7, с.17-31].

У „Декларації національного виду спорту України“ проголошені основні принципи та напрями хортингу, а саме: 1. Патріотизм. 2. Хортинг для здоров'я людей! 3. Професіоналізм. 4. Хортинг – на добрі справи! 5. Сім'я – центр життя людини. 6. Хортинг – шлях до самовдосконалення. 7. Хортинг без кордонів! [6, с. 13–14].

Нещодавно в Україні хортинг як варіативна частина програми фізичної культури для 5–9, 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України офіційно введений з грифом „Рекомендовано“ листами-розпорядженнями № 1/11-8601 та № 1/11-8604 від 15.09.2011 р., а також рекомендаціями МОНМС України відкрити відділення хортингу у вищих навчальних закладах України I–IV рівнів акредитації (лист-розпорядження № 1/11-10420 від 09.11.2011 р. „Щодо запровадження спеціалізації з національного виду спорту України у вищих навчальних закладах“. Іншим документом Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України прийняло рішення про введення хортингу в позашкільні навчальні заклади (лист-розпорядження № 1/11-19310 від 14.12.2012 р. про схвалення навчальної програми з хортингу для позашкільних навчальних закладів і надання грифу „Рекомендовано“ Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України“) [8, с. 12–13].

З метою розвитку та популяризації хортингу розроблено ряд програм: „Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів (5–9 класи). Варіативний модуль „Хортинг“; „Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів (10–11 класи). Варіативний модуль „Хортинг“; „Навчальна програма з хортингу для позашкільних навчальних закладів“; „Навчальні програми з хортингу для вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації“; „Прикладний хортинг. Програма навчання елементів самозахисту на основі хортингу в освітніх установах“; „Навчальна програма з хортингу для дитячо-юнацьких спортивних шкіл“ (автор Е. Єрмоєнко) [6; 8].

Тобто, нині скористатися методами національно-патріотичного виховання засобами хортингу для перевиховання неповнолітньої особистості зможуть вільно працівники служби пробації. Варто лише налагодити відповідну документально обґрунтовану та підкріплену чіткими діями співпрацю з вище вказаними навчальними закладами.

Враховуючи вищезазначені проблемні моменти, було розроблено, на засадах когнітивно-поведінкового підходу з елементами національно-патріотичного виховання, мотиваційного консультивання, соціальних навичок, тренінгову програму по роботі з неповнолітніми клієнтами пробації: „Життя після грози“. Програма слугує ефективним інструментом корекції рівня національно-патріотичного виховання, мотивації неповнолітнього клієнта пробації по всім криміногенним факторам, а саме: „Стосунки в сім'ї“, „Освіта, навчання та працевлаштування“, „Дозвілля та відпочинок“, „Стосунки з однолітками“, „Вживання психоактивних речовин“ і „Ставлення до правопорушень“. „Червоною ниткою“ через відповідні вправи по всім факторам пронизано ідею національно-патріотичного виховання. Програма носить циклічний характер, може бути проведена як для одного учасника, так і для групи осіб. Неповнолітній, пройшовши повний цикл програми самостійно обґрунтовує необхідність щодо зміни своєї поведінки, розуміючи, що ця зміна – це не подія, а результат, який залежить від проробленої ним роботи над своїми переконаннями та поведінкою, що сприяє набуванню нових соціальних навичок. Підліток поглиблює своє усвідомлення шанобливого ставлення до власної оселі, школи, вулиці, селища, не на словах, а у відповідних практичних діях. Розуміє, що причетність вихованця до всіх аспектів життя суспільства та відповідна турбота мають бути визначальними для патріота-громадянина.

Висновки: Отже, національно-патріотичне виховання – одна з основних ланок роботи з неповнолітніми правопорушниками, без якої робота працівника пробації буде недостатньо реалізована. Врахування особливостей підліткового віку, факторів, які сприяють вчинення ними повторних злочинів, рівня мотивації до змін, а також існуючі у суспільстві ресурси – важливі аспекти виховного процесу. Напрями та принципи хортингу, які ґрунтуються на особливостях національно-патріотичного виховання дають можливість працівнику пробації вдосконалити виховний процес із метою досягнення максимального позитивного результату. Адже, перша та найважча перемога, яку повинен одержати хортингіст – перемога над собою, над своїми думками, почуттями й поведінкою, а це основа когнітивно-поведінкового підходу.

Перспективи подальшого дослідження. Передбачається вдосконалення розроблених тренінгових занять по модулю „Життя після грози“.

Як результат описаного вище, представляємо структуру *тренінгової програми „Життя після грози“* та *вправи*, які включені до програми, що сприяють підвищенню мотивацій підлітків до національно-патріотичного виховання. Дана програма розроблена на основі когнітивно-поведінкового підходу, з використанням методів, прийомів мотиваційного консультування та соціальних навичок і вдосконалюється шляхом включення до кожного модуля відповідних вправ, що сприяють національно-патріотичному вихованню. Участь у програмі слугуватиме ефективним інструментом мотивації неповнолітніх до змін у поведінці, набуття нових соціальних навичок підвищення власного рівня щодо національно-патріотичного виховання (див. табл. 1).

Цільова група. Програма призначена для роботи з неповнолітніми віком від 14 до 18 років, які засуджені до відбування покань без позбавлення волі, або звільненні від відбування покарання з випробуванням, а також дітей „групи ризику“. Програма може бути корисна для роботи з підлітками, в яких спостерігається схильність до розвитку девіантної поведінки.

Мета програми: підвищити у неповнолітнього поточний рівень мотивації до позитивних змін поведінки по кожній категорії криміногенних факторів, навчити неповнолітнього соціальним навичкам, підвищити рівень патріотичності, підготувати неповнолітнього до продуктивної подальшої спільної діяльності.

Опис структури програми. Матеріали програми подано в вигляді модулю зі семи послідовних занять, які триватимуть по дві академічні години (90 хв.) та складаються з трьох частин:

1. Вступна частина: вітання учасників програми, знайомство з новими учасниками, використання методу „Дзеркала заднього виду“ (повторення матеріали з минулого заняття), обговорення виконання завдання, яке виконували учасники самостійно, роз'яснення незрозумілого матеріалу.

2. Основна частина: огляд змісту поточного заняття, представлення нового матеріалу, інтерактивні або фізичні вправи.

3. Підведення підсумків: проводиться оцінювання кожним учасником своєї роботи, матеріалу програми та роботи тренера, пояснення завдання для самостійного опрацювання. Ритуал прощання з учасником, який пройшов програму повністю.

Зміст програми: Модуль 1. Моя фортеця. Модуль 2. Я успішна людина. Модуль 3. Гармонія душі та тіла. Модуль 4. Пізнай себе та світ навколо. Модуль 5. Право на життя. Модуль 6. Я володар свого мислення та поведінки. Модуль 7. Альтернатива.

Форми роботи. Основна форма проведення заняття – тренінг, що дозволяє учасникам учитися висловлювати свою думку, розвивати та відпрацьовувати на практиці необхідні навички, швидше засвоювати інформацію. Тренінг надає можливість обговорити те, що є незрозумілим, запитати в іншого учасника, або тренера та відразу застосовувати знання на практиці, формуючи, таким чином, відповідні поведінкові навички. Групова робота в межах тренінгу охоплює інформацію, яку подають ведучі, пошук творчих ідей за допомогою „мозкового штурму“, змагання, рольові ігри, дискусії, бесіди, обговорення тощо. Вибір форми залежить від особливостей конкретної групи та можливостей ведучих.

Організаційні засади реалізації програми.

Загальні положення:

✓ Під час ознайомчої бесіди, в процесі взяття на облік (до початку проходження програми), бажано підлітка та його батьків /опікунів/ піклувальників ознайомити зі змістом, метою програми та очікуваними результатами, а також, із графіком відвідування програм, у разі потреби, взяти письмовий дозвіл від законних представників. Це потрібно задля уникнення конфліктних ситуацій.

✓ Впродовж проходження програми бажано підтримувати зв'язок із батьками /опікунами/ піклувальниками, спеціалістами залученими до співпраці, для відстеження змін у поведінці неповнолітніх.

✓ З метою відстеження закріплення результатів і ефективності програми провести аналіз початкової (перед початком проведення тренінгу) та кінцевої (після завершення тренінгу) таблиць „поточного рівня мотивації“ по кожному криміногенному факторі.

Розмір групи. Оптимальний розмір групи 8–14 учасників (чим меншою буде кількість учасників, тим ефективнішим буде заняття). Однак, заняття може бути проведене і для одного учасника.

Періодичність зустрічей. Рекомендована періодичність занять: один–два рази на тиждень. Найоптимальніше – два заняття на тиждень.

Вимоги до ведучих. Бажано, щоб заняття проводили ко-тренери (чоловік та жінка), які пройшли дистанційний курс навчання по програмі, володіють знаннями та навичками роботи з підлітковою аудиторією. Тренери дотримуються конфіденційності.

Вимоги до приміщення. Проведення циклу тренінгових занять передбачають певні вимоги до навчального приміщення та його технічного забезпечення:

- робочі місця для учасників у приміщенні, яке має відповідати робочій групі, мають бути розташовані півколом або колом, за межами якого розміщуються столи для роботи групи – це сприяє створенню неформальної атмосфери, забезпечує можливість кожному бачити всіх учасників тренінгу, підкреслює рівнозначність позицій усіх учасників;
- температура повітря та освітлення в приміщенні мають бути комфортними й безпечними для учасників програми.

Допоміжні матеріали для тренінгу: фліпчарт – чат або дошка, папір А 1, А 4, А 5, ножиці, кольорові фломастери, маркери, проектор, комп'ютер, блокноти (зошити), ручки на всіх учасників, картка з ім'ям, або бейджи для кожного учасника тренінгу, роздатковий матеріал тощо.

По завершенні Програми кожний учасник отримує один **сертифікат**.

Сертифікат – це не документ, однак, він може бути першим для підлітка та слугувати позитивним мотиватором до участі в інших пробаційних програмах.

Програма може бути доповнена та відкорегована автором.

Таблиця 1

Вправи, які включені до програми „Життя після грози“, що сприяють підвищенню мотивації підлітків до національно-патріотичного виховання

Мета	Хід вправи	До уваги тренера
<i>Модуль 1. Моя фортеця (вправа „Козацький захист“)</i>		
Сприяти усвідомленню учасниками важливості: захищати свій будинок, своїх рідних, свою країну, налагоджувати стосунки з близькими.	Інформаційне повідомлення: „Козацький патріотизм“ „Мозковий штурм“: козак це...	Інформаційне повідомлення: „Козацький патріотизм“ має містити в основі історичні аспекти ставлення козаків до Батьківщини, рідних, а особливо до батьків. Під час „Мозкового штурму“ на фліпчарті тренер записує ознаки та якості справжнього козака на думку групи.
<i>Модуль 2. Я успішна людина (вправа „Життєві цінності“)</i>		
Сприяти усвідомленню учасниками місця патріотизму в ієрархії сенсожиттєвих орієнтирів особистості, осмислення змін ціннісних орієнтацій, від минулого до теперішнього, можливих змін ціннісних	Тренери зазначають, що у своєму житті кожна людина керується системою засвоєних ціннісних орієнтирів. Один із тренерів для узагальнення цього переліку викладає на підлозі картки з назвами окремих цінностей в формі серця та спонукає учасників здійснити рефлексію своїх життєвих орієнтирів, апелюючи до висловлювання О. Тихого. Учасники об'єднуються по-трьох або по-четверо, створюючи мікрогрупи, відстань між якими повинна бути не менше 1,5–2 м; у кожній групі обирають того, хто розпочинатиме. Далі тренер вивішує одну з 3-х карток і за його командою учасники послідовно обмінюються висловлюваннями, починаючи фразу словами, що написані на картці:	У підсумку важливо прийти до розуміння, що людина не може жити без цінностей, однак їх пріоритетність упродовж життя змінюється, а під впливом різноманітних обставин можуть виникати нові сенсожиттєві орієнтири. Патріотизм – це почуття-цінність. Немає сильного почуття (переживання) – немає цінності.

орієнтацій у майбутньому, активізація самосвідомості.	Сесія 1. Раніше я найбільше цінував ..., а вважав неважливим... Сесія 2. Зараз я найбільше ціную ..., неважливим вважаю ... Сесія 3. У майбутньому, можливо, я буду більше цінувати ..., і буду вважати неважливим ... Роль тренера вимагає спостерігати за тим, щоб висловлювання починалися саме з „фіксованої“ фрази, в активізації роботи в мікрогрупах. Якщо учасники переключилися на обговорення сторонніх тем, потрібно узагальнити думку дискусії.	Педагогам важливо пам'ятати, що цінності (у тому числі й патріотизм) формуються. Ефективності таких процесів сприяють вдало підібрані форми, методи, прийоми виховної роботи, особистісний приклад значущих для дитини осіб.
<i>Модуль 3. Гармонія душі та тіла (вправа „Моє патріотичне кредо“)</i>		
Налаштувати учасників на позитивну плідну роботу, „підвищити“ дух патріотизму.	Учасникам роздаються аркуші в формі прапора, на зворотній стороні якого жовто-блакитними літерами написано „Моє патріотичне кредо“ та зазначено місце, куди потрібно вписати інформацію. Після того, як записи зроблено, учасники урочисто зачитують своє патріотичне кредо та розміщують прапорець на фоні раніше підготовленого тренером загального прапору.	Патріотичні кредо, які можна озвучити для прикладу: „Роби те, що можеш, з того, що маєш, там, де ти є!“ „Просто продовжуй йти“. „Кожен зобов'язаний зробити щось для України!“ „Хочеш змінити світ – почни з себе“. „Йди до своєї мети. Досягай своїх цілей!“ „Борітеся – поборете все те, що в злі!“ „Патріотизм у кожному з нас!“ „Повага, порядність, стриманість, чесність, любов!“ „Знати своє коріння. Не забувати минулого, бо не буде майбутнього!“ „Вітчизна – це не хтось і десь. Я – теж Вітчизна!“ „Україна – це ми. Ми – це Україна!“ „З любов'ю до ближнього“. „Хто зневажає рідний край, той серцем – німецький каліка!“ „Пам'ятаємо про минуле – дбаємо про майбутнє!“
<i>Модуль 4 Пізнай себе та світ навколо (вправа „Портрет людини-патріота“)</i>		
Узгодити розуміння учасниками характерних рис і якостей особистості, яку можна називати патріотом-громадянином.	Тренер об'єднує учасників у три підгрупи й пропонує їм виконати завдання зі створення колективного портрета людини, якій притаманні риси та якості патріота-громадянина. Кожна підгрупа спочатку визначає, які саме якості мають бути притаманні людині-патріоту, а потім створює портрет такої людини з будь-яких підручних матеріалів. По закінченню часу наробки підгруп презентуються у великому колі. Тренер зачитує вголос якості, що їх визначили групи, й підводить підсумок.	Тренер напередодні розміщує на столах аркуш паперу А-4 та зображення, які підходять під опис людини-патріота. На кожному столі ці зображення повинні відрізнятися.
<i>Модуль 5. Право на життя (вправа „Лист до байдужих“)</i>		
Набуття вмінь аргументації активної життєвої позиції щодо патріотизму та національно-патріотичного виховання.	Тренер об'єднує учасників у три-п'ять підгруп і пропонує написати (намалювати) листа другу, який не відчуває потреби бути причетним до важливих суспільних подій, сторониться патріотичної діяльності, займає байдужу позицію. Зачитати лист всій групі.	Тренер об'єднує учасників групи за кольорами, роздає листки А-4, слідкує за виконанням вправи та надає допомогу.

<i>Модуль 6. Я володар свого мислення та поведінки (вправа „Доведи свою думку“)</i>		
<p>Актуалізація когнітивної сфери та вироблення вміння вибудовувати власну точку зору на основі авторитетних висловлювань інших.</p>	<p>Тренер роздає кожному учаснику по одній цитаті відомих людей, що стосуються патріотизму чи національно-патріотичного виховання та наголошує, що вони написані достатньо давно. Завдання для учасників: дати відповідь, наскільки цитати актуальні для них сьогодні. Після висловлювання, потрібно спробувати з цих цитат скласти спільну, в якій відкриється глибинна та сутність патріотизму для однолітків.</p>	<p>Можна змінювати родові відмінки, додавати необхідні сполучні слова, переставляти висловлювання місцями, однак, розривати цілісне висловлювання не дозволяється. Цитати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Подивимося навколо себе очима громадянина – на кожному кроці ми побачимо поле застосування сил (В. Сухомлинський). 2. Завдання людини полягає в тому, щоб бути якомога кориснішою для свого оточення (В. Вернадський). 3. Народ, який не знає своєї історії, є народ сліпців (О. Довженко). 4. Майбутнє держави пов'язане з вихованням громадянина (Т. Джефферсон). 5. Не питай, що тобі може дати держава, в запитай себе, що ти можеш дати державі (Д. Кеннеді). 6. А всім нам вкупі на землі єдиномисліє подай та братолюбіє пошли (Т. Шевченко). 7. Ставайте дочками та синами, а не пасинками своєї святої землі, своєї держави, свого мудрого, наділеного найвартіснішими чеснотами великого народу... (Є. Товстуха). 8. Перед нашою молоддю стоїть блискуче завдання – стати батьками майбутнього своєї нації (О. Теліга).
<i>Модуль 7. Альтернатива (вправа „Стратегічні дороговкази“)</i>		
<p>Підвищення поінформованості учасників щодо нормативно-правової бази національно-патріотичного виховання дітей та молоді в Україні, особливості здійснення національно-патріотичного виховання в новітніх умовах.</p>	<p>Тренер поділяє учасників на групи (бажано на 4) та на аркуші А-4 роздає зображення машини та дороги з відповідними дороговказами (на котрих надписи виписані з нормативно-правових документів щодо патріотичного виховання. Завдання для учасників: уявити, що вони їдуть у машині, на якому дороговказі вони б зупинилися? Чому?</p>	<p>Підготувати аркуші А-4 із відповідними зображеннями та дороговказами.</p>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про пробацію. Верховна Рада України; Закон від 05.02.2015 № 160-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/content/Новини/2015/06/konczepczija.doc.
3. Бех І. Д. З Україною в серці (тренінг із патріотичного виховання дітей та молоді) : посібник / І. Д. Бех, В. І. Кириченко, Ж. В. Петрочко. – 2-ге вид. – Харків : „Друкарня Мадрид“, 2016. – 140 с.
4. Військово-патріотичне виховання учнів у позакласній роботі : посібник / [уклад. М. Зубалій, В. Івашковський, О. Остапенко, М. Тимчик, Б. Шаповалов, З. Діхтяренко, І. Білоцерківець]. – Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2016. – 232 с. ; табл., рис.
5. Діхтяренко З. Виховання патріотизму в дітей 5–11 років життя у фізкультурно-патріотичному гуртку „Оздоровчий хортинг“ / З. Діхтяренко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2015. – Вип. 4. – С. 110–125.

6. Єрмоєнко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2014. – 1064 с.
7. Оржеховська В. Концепція національної філософії виховання дітей та молоді в Україні на засадах хортингу (проект) / В. Оржеховська, Т. Федорченко, Е. Єрмоєнко, З. Діхтяренко, О. Мельник // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2016. – Вип. 5. – С. 17–34.
8. Петрович Ж. В. Хортинг – школа сили і честі юного українця : метод. посіб. / Ж. В. Петрович, Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2016. – 544 с.
9. Степанова Н. М. Національно-патріотичне виховання в дії / Н. М. Степанова // Вісник Черкаського університету : Педагогічні науки. – Черкаси, 2017. – № 1. – С. 118–124.
10. Чупрій Л. Шляхи оптимізації національного-патріотичного виховання молоді в контексті забезпечення формування національної самосвідомості та історичної пам'яті українського народу / Л. Чупрій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bulava.in.ua/chupriy_molodist.html.

REFERENCES

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). *Pro probatsiui* [About probation] (Law No 160-VIII, February 05). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.
2. Kontsepsiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei i molodi [The concept of national patriotic education of children and youth]. Retrieved from <http://www.mon.gov.ua/content/Новини/2015/06/konczepczyia.doc>.
3. Bekh, I. D., Kyrychenko, V. I., & Petrochko, Zh. V. (2016). *Z Ukrainoiu v sertsii (treninh z patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi)* [With Ukraine in the heart (training on patriotic education of children and youth)]. (2nd ed.). Kharkiv: „Drukarnia Madryd“.
4. Zubalii, M., Ivashkovskiy, V., Ostapenko, O., Tymchuk, M., Shapovalov, B., Dikhtiarenko, Z., & Bilotserkivets, I. (2016). *Viiskovo-patriotychno vykhovannia uchniv u pozaklasnii roboti* [Military-patriotic education of students in out-of-class activities]. Kyiv: Palyvoda A. V.
5. Dikhtiarenko, Z. (2015). *Vykhovannia patriotychnomu hurtku „Ozdorovchyi khortynh“* [Patriotic education of children of 5–11 years old at the circle of physical training „Recreational horing“]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriia i metodyka hortynhu: Issue 4* (pp. 110–125). Kyiv: Palyvoda A. V.
6. Yeromenko, E. (2014). *Khortynh – natsionalnyi vyd sportu Ukrainy* [Horting – national sport of Ukraine]. Kyiv: Palyvoda A. V.
7. Orzhekhovska, V., Fedorchenko, T., Yeromenko, E., Dikhtiarenko, Z., & Melnyk, O. (2016). *Kontsepsiia natsionalnoi filosofii vykhovannia ditei ta molodi v Ukraini na zasadaakh khortynhu (proekt)* [The concept of national philosophy of education of children and youth in Ukraine on the basis of Horting (project)]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriia i metodyka hortynhu: Issue 5* (pp. 17–34). Kyiv: Palyvoda A. V.
8. Petrochko, Zh. V. & Yeromenko, E. A. (2015). *Khortynh – shkola syly i tchesti yunoho ukraintsia* [Horting is the school of power and honor of young Ukrainian]. Kyiv: Palyvoda A. V.
9. Stepanova, N. M. (2017). *Natsionalno-patriotychno vykhovannia v dii* [National patriotic upbringing in action]. In *Visnyk Cherkaskoho universytetu: Pedagogichni nauky, No 1* (pp.118–124). Cherkasy.
10. Chuprii, L. *Shliakhy optymizatsii natsionalno-patriotychnoho vykhovannia molodi v konteksti zabezpechennia formuvannia natsionalnoi samosvidomosti ta istorychnoi pamiaty ukraïnskoho narodu* [Ways of optimization of national patriotic education of youth in the context of ensuring the formation of national patriotic education of youth in the context of ensuring the formation of national consciousness and historical memory of the Ukrainian people]. Retrieved from http://bulava.in.ua/chupriy_molodist.html.

Марія Микитенко.

Національно-патріотичне виховання підлітків у діяльності служби пробації (на прикладі хортингу).

У статті звернено увагу на особливості роботи працівника пробації з особами віком від 14 до 18 років. Висвітлено аспекти впровадження до виховного процесу в діяльності служби пробації національно-патріотичного виховання підлітків із метою формування свідомого та відповідального ставлення до виконання підростаючим поколінням своїх обов'язків перед суспільством і державою. Проаналізовано особливості національно-патріотичного виховання на засадах хортингу. Автор наголошує на тому, що нині в працівників пробації є реальна можливість використання методів виховання неповнолітньої особистості засобами хортингу за умови налагодженості відповідної документально обґрунтованої та підкріпленої чіткими діями співпраці з соціальними інститутами в яких хортинг набуває свого розвитку. Розглянуто структуру, мету тренінгової програми „Життя після грози“, а також вправи, які включені до програми та сприяють підвищенню національно-патріотичного виховання підлітків.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, підліток, служба пробації, хортинг, тренінг, когнітивно-поведінковий підхід, патріот, інтерактивне навчання, форма оцінки ризику, мотивація.

Mariya Mikitenko.

Bila Tserkva staff training center of the State Penitentiary Service of Ukraine Ministry of Justice of Ukraine (I. Kozhedub Str., 333 Town White Church, Kyiv region, Ukraine).

National-Patriotic education of adolescents in the activities of the probation service (by the example of Horting).

The article drew attention to the peculiarities of work of the employee probation of persons at the age from 14 till 18 years. Highlights aspects of inclusion in the educational process in the activities of the probation service national-Patriotic education of teenagers. It analyses specific features of national-Patriotic education on the basis of Horting. The author emphasizes that the employees probation is a real possibility of use of methods of education of minors of personality by means of Horting in its activities, subject to maturity of the relevant documented reasonable and supported by clear actions, cooperation with social institutions in which the Horting acquires its development. The structure, the goal of the training program „Life after the storm“, as well as exercises that are included in the program and contribute to national-Patriotic education of teenagers.

Key words: national-Patriotic education, teenager, probation service, Horting training, cognitive behavioral approach, a patriot, online training, form of risk assessment, motivation.

Марія Микитенко.

Національно-патриотическое воспитание подростков в деятельности службы пробации (на примере хортинга).

В статье обращено внимание на особенности работы работника пробации с лицами в возрасте от 14 до 18 лет. Освещены аспекты внедрения национально-патриотического воспитания подростков в воспитательный процесс деятельности службы пробации с целью формированием сознательного и ответственного отношения к выполнению подрастающим поколением своих обязанностей перед обществом и государством. Проанализированы особенности национально-патриотического воспитания на основе хортинга. Автор отмечает, что в настоящее время у работников пробации есть реальная возможность использования методов воспитания несовершеннолетней личности средствами хортинга при условии отлаженности соответствующей документально обоснованной и подкрепленной четкими действиями сотрудничества с социальными институтами, в которых хортинг развивается. Рассмотрена структура, цели тренинговой программы „Жизнь после грозы“, а также упражнения, которые включены в программу и способствуют повышению национально-патриотического воспитания подростков.

Ключевые слова: национально-патриотическое воспитание, ребенок, служба пробации, хортинг, тренінг, когнітивно-поведенческой подход, патриот, интерактивное обучение, форма оценки риска, мотивация.